

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2018. október 26.

BIOLÓGIA

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Útmutató az emelt szintű dolgozatok értékeléséhez

1. Kérjük, **piros tollal** javítson!
2. Ha a kérdésre adott válasz hiánytalan, pipálja ki! Minden **pipa 1 pontot ér**. Fél pont nem adható. Amennyiben a kétpontos feladatot helyesen oldotta meg a vizsgázó, két pipát tegyen!
3. Ha egy feladatnak olyan helyes megoldása is van, mely a javítókulcsban nem szerepel, kérjük, hogy a javító fogadja el. Így járjon el a szinonim kifejezések esetében is (például *kloroplasztisz – zöld színtest*)!
4. A megoldókulcsban **ferde vonallal (/)** jeleztük az egymással egyenértékű helyes válaszokat.
5. A feladat végén a szürke mezős táblázatban **összesítse a pontszámokat!**
6. A teljes feladatsor végén az **összesítő táblázatban** adja meg az egyes feladatokra elért pontszámot, majd ezek összegeként az összpontszámot!
7. A választható esszéfeladatokban **pipával jelölje a helyes válaszokat**.
A megoldókulcsban csak a tartalmilag fontos elemek, szakkifejezések, szókapcsolatok szerepelnek logikai sorrendben. Kérjük, hogy fogadja el az ettől eltérő sorrendű, de logikus felépítésű fogalmazást is – amennyiben a feladat nem rendelkezik ezzel ellentétesen. Végül, kérjük, összesítse a helyes válaszok pontszámát, és írja be az összesítő táblázat megfelelő mezőjébe!
Esszéfeladatban pont csak az irányító kérdéseknek megfelelő válaszokra adható.
8. Amennyiben a vizsgázó mindkét választható feladattal (A és B) foglalkozott, az értékelésnél a „Fontos tudnivalók” címszó alatt leírtakat vegye figyelembe!
9. Ha az a feladat, hogy a vizsgázó **egész mondatban fogalmazzon** – például az indoklásoknál, magyarázatoknál, esszében – csak nyelvileg helyes mondatok fogadhatók el. Kérjük, hogy a **helyesírási hibákért ne vonjon le pontot**, de az **értelemzavaró fogalmazást vagy az egymásnak ellentmondó válaszokat ne fogadja el!**

Eredményes munkát kívánunk!

I. Az ozmózis az élővilágban

12 pont

A feladat az érettségi követelmények 1.3., 4.6.1., 4.7., 3.4.3., 4.8.1., 4.4. és 4.5.2. pontjai alapján készült.

1.	félígáteresztő hártán/membránon	1 pont
2.	oldószer/víz (molekulák)	1 pont
3.	kisebb	1 pont
4.	nagyobb	1 pont

5.	néhány napon át szomjaztatott, egyébként egészséges kísérleti emlősállat vizelete	>	ugyanazon állattól származó szűrlet
6.	egy ADH/vazopresszin hiányban szenvedő ember vizelete	<	egy nyári melegben szomjazó, egészséges ember vizelete
7.	10%-os NaCl-oldat	>	egészséges emberi vörösvérsejt sejtplazmája
8.	egészséges ember vérplazmája	=	egészséges ember vörösvérsejtjeinek sejtplazmája

Minden helyes relációs jel beírása esetén 1 pont, összesen: 4 pont

9.	B	1 pont
10.	B, G, I	3 pont

II. A DNS megkettőződése

8 pont

A feladat az érettségi követelmények 3.2.1., 2.1.5., 2.1.6. és 6.1. pontjai alapján készült.

Forrás: <http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/ABiokemiaEsMolekularisBiologiaAlapjai/ch13s03.html>

<http://docplayer.hu/20216516-Altalanos-biologia-mara-gyongyver-altalanos-biologia-jegyzet-editura-cermi-iasi.html>

1.	B, E	2 pont
2.	B	1 pont
3.	a szemikonzervatív modellt	1 pont
4.	C	1 pont
5.	D, E	2 pont
6.	Adenin bázissal szemben timin, guaninnal szemben citozin épül be (az új láncba).
<i>Másképpen megfogalmazott helyes válasz is elfogadható.</i>	1 pont

III. Csillósok egymás közt **11 pont**

A feladat a követelményrendszer 3.2.1-2. és 5.1.1. pontjai alapján készült.

Forrás: L.Pastor et al: Theory-Based Ecology Oxford U.P., 2016

Ábrák: Gause 1934; Violle et al, 2011

1. C 1 pont
2. A két faj testmérete / térfogata erősen eltér. 1 pont
3. C 1 pont
4. 45 ($45 = 9+8+7+6+5+4+3+2+1$. *A számítást nem kell feltüntetni.*) 1 pont
5. D 1 pont
6. ...távolabbi rokonai egymásnak / ...régebben vált el egymástól fejlődésük útja.
Másképpen megfogalmazott helyes válasz is elfogadható. 1 pont
7. Glaucoma scintillans és Colpidium kleini 1 pont
8. $23/45 = 0,5111$, kerekítve 51%. *(45 helyett a 4. részfeladat eltérő megoldásával végzett számolás eredménye is elfogadható.)* 1 pont
9. A (tartósan közös élőhelyen élők) távolabbi rokonai egymásnak, mint azok, amelyek nem élnek meg közös élőhelyen. *Más megfogalmazás is elfogadható.* 1 pont
10. A, C 1+1 = 2 pont

IV. Állati (jó) búvárok **8 pont**

A feladat a követelményrendszer 2.2.3., 3.4.2., 4.5. és 4.6.1. pontjai alapján készült.

Képek és adatok forrásai:

<https://www.klejonka.info/2017/dimage-diving-penguin.awp>

<http://jeb.biologists.org/content/212/2/217>

<http://www.science-fare.com/article/giant-penguin-fossils-reveal-elegant-shape>

<https://boneclones.com/product/seal-forelimb-KO-285>

<http://people.eku.edu/ritchisong/birdcirculatory.html>

1. Az I. ábra, mert itt elkülönültek az ujjsontok (ujjak) / a pingvin uszonyában a kéztő- és kézközépcsontok összenöttek / a pingvin vázrendszerében csontösszenövésnek vannak / a pingvin végtagvázában kevesebb csont látható. *Más helyes indoklás is elfogadható. A főkéregtag megnevezése önmagában 0 pont, bármely megfelelő indoklásra 1 pont jár.* 1 pont
2. Vaskos / erős / zömök csontok, rövid, lapos végtagszerkezet. *(Bármilyen releváns indoklásra megadható a pont.)* 1 pont
3. A szárnyakat mozgató izmok / úszásért felelős izmok / szárnyakat mozgató mellizmok számára biztosít nagyobb eredési/rögzülési felületet. *(Bármilyen releváns, az evező mozgásra utaló indoklásra megadható a pont.)* 1 pont
4. D, E 1+1 = 2 pont
5. Mert a teknős változó testhőmérsékletű (hüllő – 1. bevezető!) míg a többi „merülő” élőlény állandó testhőmérsékletű élőlény, s az állandó testhőmérséklet fenntartása több energiát / oxigént igényel. *(Bármilyen hasonló tartalmú, a testhőmérséklet fenntartására utaló válasz elfogadható!)* 1 pont
6. A grafikonok hibája miatt a kérdés nem válaszolható meg egyértelműen, ezért a feladatra kapható 1 pont mindenkinek jár. 1 pont
7. D 1 pont

V. Kire ütött ez a gyerek? 11 pont

A feladat a követelményrendszer 2.3.4., 6.1.1., 6.1.2. pontjai alapján készült.

1. E	1 pont
2. C	1 pont
3. B	1 pont
4. E	1 pont
5. A	1 pont
6. $2^5 / 32$	1 pont
7. Telítetlen szénhidrogének / UV- / röntgen- / radioaktív sugárzás / magas hőmérséklet
(<i>Más jó példa is elfogadható.</i>)	1 pont
8. A pontmutáció egy bázis változása, a kromoszómamutáció a kromoszóma szerkezeti vagy
számbeli változása.	1 pont
9. egy	1 pont
10. A mutáció a DNS nem kódoló szakaszán történik / Az új bázishármas ugyanazon
aminosavat kódolja / A fehérje az új aminosavval is változatlan működésű
(<i>Bármely két megoldás</i>)	1+1 pont = 2 pont

VI. Az idegsejtek nyelve 10 pont

A feladat a követelményrendszer 4.8.1. pontja alapján készült.

Az ábra forrása: <https://www.thesun.co.uk/living/3399610/motor-neurone-disease-als-symptoms-causes-treatment>

1. A: dendrit	1 pont
B: sejtmag	1 pont
C: velőshüvely / myelinhüvely / gliasejt / Schwann-sejt	1 pont
D: axon	1 pont
2. Ionáteresztő képessége megváltozik / nátrium-ionok áramlanak a sejt belsejébe / a
membrán belső oldalán csökken a negatív töltés / a membrán hipopolarizálódik
<i>Más helyes megoldás is elfogadható.</i>	1 pont
3. Azt, hogy az ingerelhetőség / idegműködés energia / ATP igényes / feltétele aktív
transzport.	1 pont
4. Csökken az ingerületvezetés sebessége.	1 pont
5. Az átvivőanyag átjutásához / diffúziójához idő szükséges.	1 pont
6. Olyan ingert, amelyre nézve az ingerküszöb a legalacsonyabb.
<i>Másképpen megfogalmazott helyes válasz is elfogadható.</i>	1 pont
7. A	1 pont

VII. Növények iskolája

9 pont

A feladat a követelményrendszer 3.4.4 és 4.8.2 pontjai alapján készült.

Forrás (szöveg és ábrák):

Monica Gagliano , Vladyslav V. Vyazovskiy , Alexander A. Borbély , Mavra Grimonprez & Martial Depczynski: Learning by Association in Plants (2016)

www.nature.com/articles/srep38427

1. C		1 pont
2. 24 (= 8*3)		1 pont
3. A		1 pont
4. A fény: a feltétlen inger, mert hatása öröklött / mindig kiváltja a választ / életfontosságú a növény számára.		1 pont
A légáramlat: a társított inger, mert eredetileg közömbös (a növekedés iránya szempontjából) / csak társítás / (tanulás) révén válik irányítóvá.		1 pont
5. C		1 pont
6. B, C, F	1+1+1 =	3 pont

VIII. Vesemodell

11 pont

A feladat a követelményrendszer 4.7.1 és 4.8.4 pontjai alapján készült.

Fotó: eredeti, a National Education Institute of Slovenia gyűjteményéből

1. A: veseartéria
B: vesevéna
C: vesetestecske
D: húgyvezeték
E: húgyhólyag
Minden helyes megnevezés 1 pont, összesen :		5 pont
2. A		1 pont
3. A, C	1+1 =	2 pont
4. D		1 pont
5. A „C” henger aljába elhelyezett kavicssal / a „D” vezeték szűkítésével.
(Vagy más javaslat, ami a vizeletet jelképező folyadék elvezetését gátolja.)		1 pont
6. Bőséges vízfogyasztás.		1 pont

IX. A Választható feladat – A belső elválasztású mirigyek **20 pont**

A feladat a követelményrendszer 4.8.4 pontja alapján készült.

Hormonok és hatásaik **10 pont**

1. a) inzulin hiánya	1 pont
A vér cukorkoncentrációja nő, ami vízvesztést okoz / a szomjúságérzetet fokozza / ADH termelését csökkenti.	1 pont
b) tesztoszteron többlete	1 pont
Fokozza a férfi másodlagos nemi jellegek kialakulását / a fehérjeszintézist.	1 pont
c) tiroxin többlete	1 pont
Megnöveli az alapanyagcsere szintjét.	1 pont

Az 1. a-b-c kérdésekre a hormon neve és a hiány/többlet leírása is szükséges a pont megadásához. Az indoklások más megfogalmazásban is elfogadhatók.

2. A csontszövetben. (A „csont” önmagában nem fogadható el.)	1 pont
3. A mellékpajzsmirigy parathormonja (mindkettő megnevezése esetén).	1 pont
4. A (petefészekben) a sárgatest termeli,	1 pont
a méhnyálkahártya (mirigyeit) fejleszti / méhizomzat összehúzódását gátolja / LH termelést gátolja.	1 pont

Az agyalapi mirigy hormontermelése – esszé **10 pont**

1. Az agyalapi mirigy a hipotalamuszhoz kapcsolódik.	1 pont
A hipotalamusz termeli a hátsó lebeny hormonjait és szabályozza az elülső lebeny hormontermelését.	1 pont
2. A hátsó lebenyből ürül az oxitocin,	1 pont
ami simaizom-összehúzódást okoz a méhfalban / emlőmirigyekben,	1 pont
illetve a vazopresszin / ADH,	1 pont
ami fokozza a víz visszaszívását a szűrletből.	1 pont
(A mechanizmusra vonatkozó megfogalmazás is helyes:
víz számára átjárhatóvá teszi a nefron / elvezető csatorna / gyűjtőcsatorna falát.)	
3. Hiányában arányos törpenövés,	1 pont
magas szintje esetén óriásnövény / gigantizmus / akromegália alakul ki.	1 pont
4. A (pajzsmirigyserkentő) hormon termelését a tiroxin gátolja, ami a tiroxin szintjének beállítását eredményezi. (Másként is megfogalmazható.)	1 pont
Ez negatív visszacsatolás	1 pont

IX. B Választható feladat – Növényi életműködések **20 pont**

A feladat az érettségi követelményrendszer 2.1.4., 2.2.2. és 3.4.3. pontjai alapján készült.

A mikroszkópos kép forrása:

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/novenytan-novenytan/ch18s17.html>

Egy növény vizsgálata **10 pont**

1. B, D 2 pont
2. Táplálékkészítő / fotoszintetizáló alapszövet 1 pont
3. gyökér 1 pont
központi henger / egyszerű edénnyalábok / gyökérszőr
(*Más helyes válasz is elfogadható.*) 1 pont
4. A 1 pont
5. már ne tartalmazzon a korábbi fotoszintézis eredményeként létrejött keményítőt a levél / kiürüljenek a keményítő raktárak / felhasználódjon a keményítő
(*Bármilyen hasonló megfogalmazás elfogadható.*) 1 pont
6. D 1 pont
7. A fotoszintézisben szerepet játszanak a gázcsereenyílások.
A növény levelén a fonákon vannak a gázcsereenyílások.
(ha ezek elzáródnak, nem tud fotoszintetizálni.)
(*Vagy más releváns következtetés. Pl: Hiába van elég fény, ha nincs szén-dioxid, a fotoszintézis nem megy végbe.*) 1 pont

A növények párologtatása – esszé **10 pont**

1. 3 pont
A párologtatás szerve a **levél**.
A **gázcsereenyílásokon** keresztül
diffúzióval a levegőbe kerül a vízgőz.
2. 3 pont
A párologtatás hozza létre a **levelek szívóhatását**
a vízgőz távozása miatt a levél sejtjeiben **nő a koncentráció / ozmózisnyomás**
így a párologtatás a folyadék **áramlását biztosítja a nagyobb ozmózisnyomású / koncentrációjú hely felé**
3. 2 pont
Pl. hőmérséklet / szél / levegő páratartalma /a vízutánpótlás / talaj víztartalma
(*Bármilyen 2 jó megoldás esetén.*)
4. 2 pont
Pl. kis felületű levelek / besüllyedt gázcsereenyílások / szőrözött levél / viasz
(*Bármilyen 2 jó megoldás esetén.*)